

**Мин өлүөм дьүһүнүм сүтүүбэ
Мин буорум отунан үүнүүбэ.
Кэриэһим кэннибэр хааларым
Кэхтибэт кэрэкэ тылларым .**

П.А.Ойуунускай олоһор, айар үлэтигэр аналлаах кылаас чааһа
«Платон Алексеевич Слепцов - Ойуунускай дьыэ кэргэнэ»

Сыала :

- Саха чулуу уола П.А.Ойуунускай олоһун, айар үлэтин оһолорго билиһиннэрии, тизэрдии.
- Суруйааччы айымньыларын аабыга көбүлээһин.
- Норуот тумулук дьонун аатынан киэн туттар санааны, патриотическай тыһыны иитии.
- Айымньылаах сыһыаны олохтооһун.

Кылаас бэлэмнэнэр үлэлэрэ:

- Суруйааччы олоһун, айар үлэтин кэпсиир быыстапканы көрүү.
- Суруйааччы мэтириэтин, дьыэ кэргэнин туһунан хаартыска быыстапкаата.
- Эбизт кэннинээҕи “Аабы аартыга” дьарыкка П.А.Ойуунускай айымньыларын ааһан саҕалааһын.

-Кылааһынан викторина ыйытыларыгар хоруйдааһын.

-Дьыэ-кэргэнинэн кроссворд таайы.

Тэрилэ: Кинигэлэр, хаартыскалар, презентация.

Кылаас чааһын ис хоһооно.

1. Платон Алексеевич Ойуунускай диэн кимий?

Саха сэбиэскэй литературатын төрүттээбит суруйааччы, Саха судаарыстыбаннаһын тэрийсибит, XX үйэ санатыгар олох-дьаһах чынха уларыһытын онорсубут уһулччулаах политическэй диэйэтэл, лингвист-учуонай, наука салайааччыта Платон Алексеевич Ойуунускай 1893 сыллаахха сэттинньи 11 күнүгэр аатырбыт олонхоһуттар, ырыаһыттар түөлбэлээн төрөөн-ууһаан ааспыт сирдэригэр Таатта улууһун үһүс Дьохсоһон нэһилиэгэр быстар дьаданы дьыэ кэргэннэ төрөөбүтэ.

Кырачаан уол оҕо эрдэбиттэн тийиймэт-түгэммэт кыһалбаларын билэн үлэбэ –хамнаска эриллэн улааппыта, бэрт аһыйах саастаабыттан от охсуутугар үлэлээбитэ, бурдук быспыта, ийэтэ ыарыйдабына инилэрин - балыстарын оҕолуура.

П.А. Ойуунускай оҕо сааһа ыарахан ааспыта. Дьонно кыаммат буолан, Платон эрдэ кыайан үөрэммэтэбэ. Эһэтигэр Дьүлэй нэһилиэгэр хоһоһолуу сылдьан уолчаан улуу олонхоһуттары батыһа сылдьан истэрэ, кинилэргэ уһуллара. Ону таһынан ааттаах ырыаһыттары тэллэх уопса сылдьан үтүктэрэ. Дьэ итинник эйгэбэ улааппыт оҕо уус – уран көрүүтэ ураты, тыла имэннээх- илбистээх, өйө – санаата дьирин буолара эрдэттэн биллибитэ уонна кэлин поэт, суруйааччы буоларыгар тирэх буолбута.

Кини 14 сааһын туолан эрэ баран оскуолаҕа киирбитэ. Ону даһаны ийэлээх аҕата аас-суут, аччык сылларга оҕобут хоргуйан өлүө диэн «үөрэнимэ» дии сатаабыттары истибэтэбэ, күүһүнэн киирэн үөрэммитэ. Кырдык кини хоргуйар -аччыктыыр мунун көрбүтэ. Өйүөтэ суох буоллабына- тарынан, тар бүттэбинэ – бэс үөрэнэн эбэтэр сааһын куйуурдаан, үксүн ыал устун остуоруйалаан, таабырыннаан, олонхолоон үөрэнэрэ. Ити курдук эрэйдээхтик да сырыттар,

Платон үчүгэйдик үөрэммитэ. Ол иһин тыа начальнай оскулатын бүтэрбитин кэнниттэн, кинини Якутскай куорат 4 кылаастаах училищетыгар үөрэттэрэ ыппытара. Онно эмиэ туйгуннук үөрэнэн баран 1914 сыллаахха П. А. Ойуунускай учительскай семинарияҕа киирбитэ. Семинарияны 1917 сыллааха бүтэрбитэ. Ойуунускай куоракка үөрэнэ сылдьан революционнай үлэбэ активнайдык кыттыбыта.

1917 сыллаахха күһүн П.А.Ойуунускай Томскай куоракка учительскай институтка үөрэнэ барбыта. Онно үөрэнэ сылдьан, 1918 сыл кулун тутар ыйга, Коммунистическай партия кэккэтигэр киирэр. Кини Томскайга сылдьан Кыһыл гвардияны уонна Советтары тэрийэр инструкторынан үлэлиир.

1918 с. ыам ыйыгар Сибирь Советтарын Киин Ситэриилээх Комитета Ойуунускайы Саха сиригэр Советскай былааһы тэрийэргэ Центросибирь представителинэн ытар. Саха сиригэр контрреволюционнай партиялар холбоһон «Областной советтара» сэриилэспэккэ бэринэригэр Ойуунускай Өлүөхүмэбэ кэлэн кэпсэтии оноро сылдьыбыта

«Областной совет» ону адьас аккаастаан кэбиспитин кэнниттэн кинини утары Бодойбо рабочайдарын, итиэннэ Иркутскайтан Кыһыл Армия этэрээттэрэ ытыллыбыттара. Ити икки этэрээт, аара көрсүһэн, холбоһоннор А.Рыдзинскай командирдаах Якутскайга кэлэллэр.

Якутскай куорат контрреволюция былааһыттан босхоломмутун кэннэ Ойуунускай Сибиир КСК представителин быһыытынан, Саха сиригэр Советскай былааһы олохтоһуну тэрийсэр.

1921-1923 сыллар күчүмэбэй сыллар этилэр. Ыраахтаабы офицердара, саха баайдара-тойотторо, буржуазнай националистар, советскай былааһы утары эмиэ контрреволюционнай охсуһууну тэрийбиттэрэ.

П.А.Ойуунускай гражданскай сэрии кэнниттэн литературнай айар үлэтин сэргэ, элбэх эпизиттээх дуоһунастарга үлэлээбитэ.

1937 сыллаахха сымыйанан балыллан репрессияламмыта. Кини 1939с. алтынньы 29 күнүгэр түрмэбэ сытан өлбүтэ.

2. Ойуунускай ийэлээх аҕата.

Ойуунускай ийэтэ. Дьэбдьэкиэй киһи быһыытынан наһаа киэн, холку көбүстээх, дьаданыбын, тийиммэт-түгэммэт олохтоохпун диэн хаһан да кимиэхэ да кэпси, мунатыйа, сунгара сылдьыбыта биллибэт эбит. Хата ол оннугар, дьон –сэргэ ортотугар олоҕор туох да кыһалбата суох курдук тутта – хапта сылдьар үгэстээбэ диэн кэпсииллэрэ.

Бэйэтэ адьас лоп-бааччы, оттомноох саналаах, киһини кытта кэпсэттэбинэ устар ууну сомоҕолуур уус-уран тыллаах - өстөөх дьахтар эбитэ үһү. Онон кини ыкса ыаллара, нэһилиэгин атын бас-көс дьоно- сэргэтэ даҕаны Дьэбдьэкиэйи олус сөбүлүүллэрэ, ытыктыылара.

Ойуунускай аҕата Хоочугур Өлөксөй диэн этэ. Хоочугур Өлөксөй аҕата Элэйбэ Бүөтүр. Тастын аймаҕа Нээстэр Сэлэпсиэп диэн эбиттэр.

Дьэбдьэкиэйдээх Өлөксөй 10 оҕолонолор - 6 уол уонна 4 кыыс .

3. П.А.Ойуунускай кэргэттэрэ.

Ойуунускай бастакы кэргэнэ Хоочугурдаабы кытары чугас ыаллыы олорбут Тэлэгэччийэ Өлөксөй (Сокольников) диэн аҕалаах, алта оҕолоох ыал, биир маанылаан улаатыннарбыт кыыстара Сүөкүччэ диэн этэ. Кинилэр ис сүрэхтэриттэн таптаһан холбоспут буоланнар олохторун олус эйэлээхтик, дьоллоохтук саҕалаан иһэн Сүөкүччэ сэллик ыарыыга ылларан, бэрт эдэркээн сааһыгар өлбүтэ. Сүөкүччэбэ анаан маннык хоһоону суруйбута.

Доҕорбор Сүөкүччэбэ.

«Киниттэн матаммын

Күннэрим көрбөтө...

Кимнээбим кэлээхтээн

Кинини төннөрүөй?

Кинини кууһаммын

Талбааран сыттарбын!!!

Кинини уурааммын
Убайан өллөрбүн!!!»

Иккис кэргэнэ Мэнгэ-Ханалас кыһа, аатырар кыһыл партизан Халлааскы Бөтүрүөп тобулута кырбаан, өлөрө сыһан араарбыт дьахтара, Татьяна Дмитриевна Александрова.

Кинилэр алта сылы кыайбат кэм устата дьоллоохтук олорбуттара. Татьяна Дмитриевна 1929-30 сс. диэки сэллик ыарыынан ыалдьан кыра оҕотунуун утуу-субуу өлбүттэрэ.

Үһүс кэргэнэ Чурапчы Болтонотугар «Диринг күөлгэ» төрөөбүт урукку кэргэнин араспаанньатынан Борисова Акулина Николаевна этэ. Акулина оҕо эрдэбинээҕи таптал аата Саппыана Өкүлүүнэ диэн этэ.

Акулина Николаевна Платон Алексеевич Ойуунускайга икки кыыс оҕону бэлэхтиир-Саргылананы уонна Сардаананы.

4. Платон Алексеевич Ойуунускай оҕолоро.

Улахан кыһа Саргылаана 1931 сыллаахха Москваҥа төрөөбүтэ. Киниэхэ анаан аҕата манньк хогоону айбыта

Мин оҕом-Лаанык кыыс,
Күндү кыыс, көмүс кыыс,
Туллукчаан,
Туорахчаан,
Куустахха, ыллахха, дьэ ордук ымастар,
Кугасчаан төбөтүн, абыраан сыллатар...

Саргылана отуттан тахса сыл сибээскэ, телефонистканан, телеграфистканан үлэлээбитэ, кэргэннэммэтэҕэ, 60 сааһыгар өлбүтэ.

Кыра кыһа Сардаана Платоновна Ойунская 1934 сыллаахха Москваҥа төрөөбүтэ, кэргэннээх, үс оҕолоох, сиэннэрдээх, филологическай наука кандидата, «Саха таабырыннара» диэн научнай үлэтэ кинигэ буолан бэчээттэммитэ.

Кэргэнэ Сергей Петрович Соловьев, инженер-механик идэлээх, техническэй наука кандидата.

Саргылааналаах Сардаана аҕаларын үбүлүөйдээх сылларыгар Тааттаҥа куруук тахса сылдьаллара, аймахтарын кытта сибээстэрин быспаттара.

Сардаана Платоновна аҕатын аатын үйэтитэн «Аҕам сырдык аата» диэн кинигэни икки төгүллээн таһааттарбыта.

5. Ойуунускай сиэннэрэ

Платон - 1961 сыллаахха төрөөбүтэ, кэргэннээх, Сардаана диэн кыыстаах.

Мария - 1962 сыллаахха төрөөбүтэ, ХИФУ ФЛФ преподавателэ.

Лина - английскай тыл үөрэхтээҕэ, кэргэннээх, Платон диэн уоллаах.

... Удьуорбут уһуоҕа
Уруйдуу туруоҕа...
Кэриэс кэм кэскиллээх,
Кэрэх, бэл, үйэлээх:
Биир өлөн сүтүөҕэ,
Биир үөскээн төрүөҕэ...
Ким күнэ тахсыбыт,
Ким кэриэс хаалларбыт-
Сааскы кун буолуохтаах,
Саргылыы туруохтаах...

П.А.Ойуунускай

-диэн эпитетин курдук, удьуора уһуур-тэнийэр, оҕолоро-сиэннэрэ, хос сиэннэрэ эһэлэрин сырдык аатын өрө тутан үйэтитэллэр, Саха сириг сайдарын туһугар үлэлииллэр-хамсыыллар.

6. Кылгас ыйытык

- ✓ П.А.Ойуунускай мэтириэтин бул
- ✓ П.А.Ойуунускай кэргэнин Акулина Николаевна Борисованы булун.
- ✓ Былатыан ийэтин бул
- ✓ П.А.Ойуунускай оморбут сыллара?
- ✓ Таатта улуунун гербэтин бул.
- ✓ П.Ойуунускай суруйбут олонхото ханныгый?
- ✓ Ханнык күөлгэ оҕо куйуурдуу турбутай?

Саха улуу уолун Былатыан Ойуунускайы үөрэтин, билин, кининэн киэн туттун!

7. Түмүк.

- Бу кылаас чааһыттан тугу сөбүлээтигит ?
- Хайдах кытынныбыт дии санаатыгыт ?
- Бу кылаас чааһа хайдах ааста ?
- Туох сананы биллигит ?